

*Людмила Любчак,
м. Вінниця, Україна
Вінницький державний педагогічний
університет ім. М.Коцюбинського*

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ-ВИХОВАТЕЛЯ

Підготовка вчителя-вихователя нової формації у вищому навчальному закладі передбачає формування комплексу фахових знань та вмінь, розвиток педагогічних здібностей, виховання особистісних і професійних якостей, які у подальшому стануть важливим підґрунтям для оволодіння майстерністю виховання і навчання дітей різного віку. Саме вищий педагогічний навчальний заклад покликаний забезпечити підготовку фахівця початкової та дошкільної освіти, здатного до творчої реалізації різноманітних освітніх програм, використання у професійній діяльності інноваційних технологій, готового до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з вихованцями і формування креативної особистості.

Прояву педагогічної творчості, інноваційної діяльності вчителя-вихователя сприяє знання ним педагогічних технологій, які постійно оновлюються згідно вимог сучасного розвитку освіти в Україні.

У науковій літературі знаходимо різні тлумачення поняття “педагогічна технологія”: набір операцій щодо конструювання, формування та контролю знань, умінь і навичок дітей, а також стосунків між ними і педагогами; сукупність психолого-педагогічних установок, що складають спеціальний підбір та компонування форм, методів, засобів, прийомів, за допомогою яких забезпечується можливість досягнення ефективного результату...; мистецтво використання результатів наукових досліджень у сфері освіти; сукупність засобів і методів навчально-виховного процесу, що безперечно призведуть до запланованого результату тощо.

Інноваційна педагогічна технологія визначається Л.П.Загородньою та С.А.Титаренко як цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів [3]. Інтерактивне навчання, на нашу думку, належить до інноваційних педагогічних технологій, які забезпечують спрямованість майбутнього педагога на активне освоєння способів пізнання навколишньої дійсності, орієнтацію навчання на можливості особистості, забезпечення її саморозкриття та максимальної самореалізації.

Метою нашої статті є розкриття особливостей використання інтерактивних технологій навчання у вивченні курсу “Основи педагогічної майстерності” студентами напрямів підготовки початкова та дошкільна освіта.

Інтерактивні технології часто представляють як різновид активних методів навчання, які, за визначенням В.С.Кукушина, стимулюють студентів до активної мисленнєвої та практичної діяльності у процесі оволодіння навчальним матеріалом. “Активне навчання передбачає використання такої системи методів, яка спрямована головним чином не на подачу викладачем готових знань, їх запам'ятовування та відтворення, а на самостійне оволодіння студентами знаннями та вміннями у процесі активної мисленнєвої і практичної діяльності” [7, 94].

Поява, розвиток та широке використання активних методів навчання студентів в умовах вищого навчального закладу зумовлено, у першу чергу тим, що перед процесом навчання майбутніх педагогів постали нові завдання: не тільки дати студентам знання, а й забезпечити формування і розвиток їх пізнавальних інтересів та здібностей, творчого мислення, умінь та навичок самостійної розумової праці. Це допоможе майбутньому фахівцю постійно поновлювати свої знання шляхом самоосвіти, проявляючи при цьому пізнавальну активність та самостійність.

У середині минулого століття Є.Я.Галант описав дві основні моделі навчання, які й досі використовуються у сучасній освіті. Він розрізняв активну та пасивну моделі навчання залежно від участі учнів у навчально-пізнавальній діяльності. З позицій автора “пасивність” використовується як визначення низького рівня активності, репродуктивної пізнавальної діяльності учнів, відсутності самостійності і творчості [4].

Інтерактивні технології широко використовуються у теорії і практиці зарубіжних шкіл. Так, американський педагог Й.Бада поділяє всі методи навчання на дві великі групи: підхід домінування інструктора та підхід взаємодії. Перша група методів охоплює лекції, лекції-дискусії, роботу з підручниками, запропонованими викладачами, телеуроки, зустрічі зі спеціалістами. Застосування цих методів передбачає одностороннє спілкування, тому студент не може впливати на обсяг і зміст інформації, тобто почувати себе творчим суб'єктом навчального процесу. Друга група методів, що пропонує взаємодіючий підхід, передбачає застосування: сократівського діалогу, групового дослідження та обговорення, ігрової ситуації, бліц-гри, драматизації, брейн-штурмів тощо [3, 164].

Активні методи навчання виступають важливим засобом активізації особистості у процесі навчання. М.Новік засвідчує їх високий ефект при засвоєнні матеріалу, оскільки відбувається суттєве наближення навчального матеріалу до конкретної практичної або професійної діяльності і значно підвищується мотивація та активність навчання. Автор подає найбільш повну класифікацію активних методів навчання і виділяє неімітаційні (активізація навчання здійснюється через встановлення прямих і зворотних зв'язків між викладачем і студентами) та імітаційні (імітація індивідуальної або колективної професійної діяльності) групи методів. Імітаційні методи автор поділяє на ігрові та неігрові.

В.С.Кукушин здійснює детальну характеристику основних активних методів навчання, серед яких: проблемна лекція, аналіз конкретних ситуацій (ситуація-проблема, ситуація-оцінка, ситуація-ілюстрація, ситуація-вправа), імітаційні вправи-ігри, семінар-дискусія, ділова гра, круглий стіл, тренінг тощо [7, 95-119]. Саме запропоновані автором методи навчання пробуджують у студентів пізнавальну активність, яка спричиняє інтелектуально-емоційний відгук на процес навчання, бажання виконувати індивідуальні та загальні завдання, інтерес до діяльності викладача та інших студентів.

Проблема використання інтерактивних технологій навчання в Україні почала розроблятися вкінці минулого століття цілим рядом дослідників: Т.С.Назаровою, О.М.Пехотою, С.А.Смирновою, Л.В.Артемовою, Г.В.Беленькою, О.І.Пометун, Л.В.Пироженко та ін. [1; 2; 5]. О.М.Пометун, Л.В.Пироженко дають характеристику пасивної, активної та інтерактивної моделей навчання. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Таке навчання передбачає використання інтерактивних методів і прийомів [8].

У науковій літературі немає єдиного підходу до класифікації інтерактивних технологій навчання. О.М.Пометун, Л.В.Пироженко пропонують виокремити чотири групи технологій інтерактивного навчання за формами навчання: інтерактивні технології кооперативного навчання (різновиди: робота в парах, змінювані трійки, робота в парах і четвірках, карусель, робота в малих групах, акваріум); інтерактивні технології колективно-групового навчання (різновиди: обговорення проблеми у загальному колі, мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, “ажурна пилка”, “дерево рішень”, аналіз ситуації тощо); технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри або симуляції, спрощене судове слухання, громадські слухання, рольові ігри, бліц-ігри); технології опрацювання дискусійних питань (“метод ПРЕС”, “займи позицію”, “зміни позицію”, неперервна шкала думок, дискусія, дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, оцінювальна дискусія, дебати).

Суть інтерактивних технологій полягає в тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії всіх, хто оволодіває певною сумою знань. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), в якому і педагог, і студенти є рівноправними, рівнозначними суб'єктами. Викладач виступає лише у ролі організатора процесу навчання, який пропонує проблеми для спільного вирішення, моделює реальні життєві ситуації, залучає до рольової гри тощо. Активна участь майбутніх педагогів у процесі засвоєння інформації, її трансформації на рівень власних знань дає найкращий результат.

Інтерактивна взаємодія виключає домінування як одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою. При інтерактивному навчанні студенти вчаться бути демократичними, коректно спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати відповідальні рішення.

Суспільні тенденції гуманізації змісту, методів і форм педагогічного процесу, орієнтація на вияв індивідуальності кожної дитини у процесі навчання та виховання ставлять досить високі вимоги до особистості педагога, розвитку його творчого потенціалу [6]. Одним із можливих шляхів реалізації цього підходу є використання інтерактивних технологій у засвоєнні майбутніми вчителями-вихователями курсу "Педагогічна майстерність".

Наведемо приклади використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх учителів початкових класів та вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі вивчення окремих тем вищезгаданого курсу.

У формуванні вмінь мімічної та пантомімічної виразності майбутнього педагога доцільно використовувати роботу в парах, трійках, а також у колі. Доречними при цьому будуть вправи на розвиток розуміння емоційного стану особистості; тренування єдності внутрішніх почуттів і їх зовнішнього вияву; тренінг мімічної та пантомімічної виразності ("Тепло руки", "Відшукай опору", "Невербальний подарунок", "Передай почуття невербально", "Артистичний прохід", "Умовна сцена" тощо).

Для розвитку комунікативних умінь студентів варто використовувати елементи тренінгу професійно-педагогічного спілкування. У процесі такого заняття майбутнім педагогам пропонується виконання вправ на розвиток здатності розуміння самих себе, розкриття своїх потенційних можливостей, гармонізацію взаємин із світом природи, культури, інших людей ("Риса, яка допомагає у житті...", заважає у взаємодії з іншими..." "Зроби комплімент", "Аукціон..." тощо). Можливий варіант обговорення зарання обраної теми дискусії в колі відповідно до розданих фішок ("К" і "Д" – конструктивна і деструктивна позиція у спілкуванні на обрану студентами тему).

З метою розвитку навичок сугестивного впливу на вихованців окрім виконання студентами вправ на визначення сутності та доцільності педагогічного навіювання ("Проаналізуй точку зору...", "Проаналізуй ситуацію...", "Першокласник" тощо); на визначення індивідуальної навіюваності студентів ("Запиши імена", "Розхитування", "Знайоме фото" тощо); на аналіз педагогічної техніки навіювання ("Промов команду", "Підбери техніку до ситуації", "Формула самонавіювання") їм пропонується підготувати педагогічну ситуацію, яка вимагає застосування педагогом однієї із форм сугестивного впливу (команда, наказ, розпорядження, настанова, непряме схвалення та засудження, натяк жартома (за аналогією)) та програти разом із студентами своєї мікрогрупи.

Майстерність педагогічної взаємодії з учнем можна сформувати шляхом залучення студентів до розв'язання психолого-педагогічних задач, що розвивають педагогічне мислення майбутніх педагогів: вміння виявити мотиви вчинків дітей, формулювати педагогічну задачу, вибирати, обґрунтовувати і планувати необхідний педагогічний засіб, метод впливу. Ігрове моделювання в ситуаціях застосування вчителем початкових класів методів заохочення і покарання (сюжет пропонується викладачем – робота в мікрогрупах) допомагає досягти дидактичної мети заняття.

Для вдосконалення артистичних умінь майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів можна використати один із видів технології колективно-групового навчання “навчаючи - учусь”. Ця форма дозволяє студентам брати участь у передачі своїх знань та умінь однокласникам. Кожній мікрогрупі пропонується виготовити один із видів лялькового театру та бути готовим до показу фрагменту вистави в аудиторії. Цінність такої роботи полягає не тільки у тому, щоб продемонструвати майстерність програвання ролей та досконалість виготовленого власноруч обладнання для показу вистави, а й у можливості кожного студента спробувати себе у ролі будь-якого героя казки того чи іншого виду лялькового театру (пальчикового, тіньового, настільного тощо). Під час аналізу лялькових вистав звертається увага на такі вміння: триматися перед глядачами; володіти технікою мовлення, підпорядковуючи її особливостям образу; дотримуватися законів лялькового театру; ляльководення; добирати музику; правильно виготовити декорації, ляльки; взаємодіяти з іншими героями вистави; взаємодіяти з глядачами, бути готовим до експромтів, імпровізацій.

Досвід використання конкретного різновиду інтерактивної технології, на нашу думку, потребує дотримання педагогом певних умов: урахування складності теми, яка виноситься на опрацювання; урахування специфіки аудиторії; урахування професійної компетентності викладача (досвід використання інтерактивних технологій, комунікативні, організаційські, перцептивні, науково-педагогічні здібності тощо).

Проведення занять з використанням того чи іншого різновиду інтерактивної технології потребує попереднього навчання майбутніх педагогів процедури. Викладач має враховувати і той факт, що він матиме менший контроль над обсягом і глибиною вивчення теми, часом і ходом заняття. Результати роботи студентів також менш передбачувані. Однак, правильне використання інтерактивних технологій навчання у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів дозволяє використовувати набуті знання студентів з різних предметів комплексно, трансформувати теоретичні знання на рівень професійних умінь і навичок, створити позитивний емоційний фон для засвоєння студентами навчального матеріалу, набути досвіду суб'єкт-суб'єктного типу спілкування у процесі розв'язання навчально-виховних завдань тощо.

Література:

1. Артемова Л.В. Театр і гра / Л.В. Артемова. – К. : Томіріс, 2002. – 340 с.
2. Беленька Г.В. Інтерактивні прийоми викладання навчальної дисципліни у вищій школі (на матеріалах курсу “Методика ознайомлення дошкільників з природою”) / Г.В.Беленька. – К. : СП “ЧИП”, 2001. – 175 с.
3. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навчальний посібник / Л.П.Загородня, С.А.Тітаренко. – Суми : Унів. книга, 2010. – 319 с.
4. Кузьмінський А.І. Педагогіка : підручник / А.І.Кузьмінський, В.Л.Омеляненко. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання-Прес, 2004. – 445 с.
5. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; за заг ред. О.М.Пехоти. – К. : А.С.К., 2002. – 255 с.
6. Педагогічна майстерність : підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко та ін. ; за заг ред. І.А.Зязюна. – 2-е видання, доповнене і перероблене. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.
7. Педагогические технологии : учебн. пособие для студ. пед. специальностей / под общей ред. В.С.Кукушина. – Серия “Пед. образование”. – Москва : ИКЦ “МарТ”, 2004. – 336 с.

8. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко; за ред.. О.І.Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192

Людмила Любчак

Проблема використання інтерактивних технологій навчання у фаховій підготовці вчителя-вихователя

У статті порушено проблему використання інтерактивних технологій навчання у вивченні курсу “Основи педагогічної майстерності” студентами напрямів підготовки початкова та дошкільна освіта. Зроблено спробу довести, що інтерактивні технології є різновидом активних методів навчання. Наведено приклади використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх учителів початкових класів та вихователів дошкільних навчальних закладів.

Ключові слова: педагогічні технології, інтерактивні технології, активні методи навчання, фахова підготовка, вчитель-вихователь, педагогічна майстерність.

Людмила Любчак

Проблема использования интерактивных технологий обучения в профессиональной подготовке учителя-воспитателя

В статье затронута проблема использования интерактивных технологий обучения в изучении курса "Основы педагогического мастерства" студентами направлений подготовки начальное и дошкольное образование. Предпринята попытка доказать, что интерактивные технологии является разновидностью активных методов обучения. Приведены примеры использования интерактивных технологий в подготовке будущих учителей начальных классов и воспитателей дошкольных учебных заведений.

Ключевые слова: педагогические технологии, интерактивные технологии, активные методы обучения, профессиональная подготовка, учитель-воспитатель, педагогическое мастерство.

Liudmyla Liubchak

The problem of the use of interactive learning technologies in the professional training of teacher-educator

The article addresses the problem of the use of interactive learning technologies in studying the course «Fundamentals of pedagogical skill» by students in the areas of preparation of primary and preschool education. An attempt has been made to prove that interactive technologies are a kind of active teaching methods. We gave examples of the use of interactive technologies in the preparation of future primary school teachers and instructors in pre-school educational institutions.

Keywords: pedagogical technologies, interactive technologies, active teaching methods, vocational training, teacher-educator, pedagogical skill.

Любчак Л.В. Проблема використання інтерактивних технологій навчання у фаховій підготовці вчителя-вихователя // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 9-

11 квітня 2014 р.). / За ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ “Нілан ЛТД”, 2014. – Вип. 3. – С. 396-399